

Tanja Nedimović

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača

"Mihailo Palov"

Vršac

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-114-9, 15 (2009), p.377-383

Pregledni rad

STRUKTURA MOTIVA POSTIGNUĆA, DAROVITOST I DRUŠTVENA ELITA

***Rezime:** U radu se razmatra uloga i značaji motiva postignuća koji darovite može "voditi" ka društvenoj eliti (elitama). Razmatra se značaj ne samo stepena izraženosti, već i značaj razlika u strukturi motiva postignuća. Ove razlike u strukturi mogu ukazati ne samo na to da li je kod osobe razvijena želja za postignućem (želja da se bude uspešan u takmičenju sa drugim ljudima i da se ostvare ciljevi kao izvor zadovoljstva), već i na to da li osoba ima "sposobnost" da bude uspešna (upornost, istrajnost, orijentacija ka planiranju).*

***Cljučne reči:** društvena elita, struktura motiva postignuća, darovitost.*

O eliti/elitama

Reč elita na latinskom znači izabrati. U 17. veku njome je imenovana roba posebnog kvaliteta, da bi kasnije bila proširena na više društvene grupe, vojne jedinice i visoko plemstvo. Izraz "elita" često se nalazi u upotrebi u obliku jednine i množine. Govorimo o – eliti i elitama. Ova podela podrazumeva dva različita pogleda na preovlađujuće odnose u modernim društvima. Najčešće određenje pojma elita je da su to ljudi koji zauzimaju najviši rang u društvu ili naciji.

U skladu sa tim, pod elitama bi mogli podrazumevati i određenu i specifičnu "izvršnost" koja omogućava pojedincu afirmaciju i istaknutost. Ali, nameće se pitanje da li je specifična "izvršnost" jedini i dovoljan razlog koji bi direktno dovodio do istaknutosti? Da li su nivo obrazovanja, kompetencije pojedinca, njegova kultura, dovoljna "izvršnost" u našem društvenom sistemu, sistemu vrednosti na makro i mikro nivou? Naime, nesumnjivo da smo svedoci da se u našem društvenom miljeu pod "izvršnošću" često podrazumevaju osobine kao što su snalažljivost, dvoličnost ili konformizam. I pitanje koje se sledeće nameće može glasiti: da li termini "elita", "elitistički", ili "elitizam" imaju pozitivnu ili negativnu konotaciju?

Kada koristimo pojam "elita" u jednini, pod njim podrazumevamo one pojedince koji su najbolji u svojoj oblasti delovanja, a kada koristimo pojam "elite" u množini, podrazumevamo ličnosti koje se nalaze na istaknutim mestima u različitim područjima delovanja, sa naglaskom na stečene položaje i funkcije koje obavljaju. (Koenen-Iter, 2005). U prvom slučaju, pojam podrazumeva izvrsnost, a u drugom istaknutost kao osnovnu karakteristiku (ali se ne isključuje i izvrsnost).

Prema teorijama o eliti, društvom upravlja zatvorena manjina, koja ima dominantnu ulogu nad masama. Elita igra osnovnu ulogu posredstvom odluka koje donosi, preko ideja koje izražava i simbolizuje, javljajući se kao jedan od značajnih subjekata u društvenoj sferi. Dakle, uticaj elite u jednom društvu je, nesumnjivo, veoma značajan, ili bi takav bar trebao da bude.

Pojmovi koje vezujemo za objašnjenje pojma elita, kao što su izvanrednost i istaknutost, poznatost i autoritet, ugled i moć, često su isprepleteni ili suprotstavljeni (Koenen-Iter, 2005). Po mišljenju ovog autora, pod elitom će se čas podrazumevati čista kategorija među društvenim slojevima, čas manjina svesna svojih vrednosti, a čas kao eufemistički sinonim za "vladajuću klasu".

Takođe, kada govorimo o pojmu društvena elita, možemo razlikovati političke elite, ekonomske elite, elite znanja i duhovne elite (Azinović, V., 2008). Nadalje, društvena elita se može podeliti i na sledeći način: one koje imaju moć (političke, ekonomske i vojne elite) i sa druge strane one koje tu moć nemaju (intelektualne, kulturne ili duhovne elite).

Po Danilu Ž. Markoviću, svaka sfera čovekove delatnosti ima svoju elitu, pa u skladu sa tim, u svakom društvu postoji više elita. Najčešće se kao posebne elite navode: vladajuća elita (koju čine industrijalci, političari i vojno-birokratske strukture); naučna elita (koju čine pojedinci koji zauzimaju najviši nivo u informativno-saznajnoj sferi); politička elita (čini j eizabrani deo društva koji opredeljuje državnu politiku); ekonomska elita (koju čine pojedinci koji kontrolišu osnovne finansijsko-ekonomske strukture države) (Marković, 2007). Nadalje, autor smatra da u okviru ovako grupisanih elita, postoje i podgrupe različitog značaja koje usmeravaju (upravljaju) društvenim razvojem.

Pitanje koje se može postaviti, a koje je relevantno za razmatranje odnosa darovitosti i društvene elite je: da li i pod kojim uslovima daroviti pojedinci postaju deo elite jednog društva? Ako se složimo sa stavom da su elite manjine koje koje upravljaju društvom i

donose odluke i upravljaju društvom, za očekivati bi bilo da daroviti budu značajan deo tih struktura društva.

S druge strane, kada govorimo o kapacitetu i potencijalu za stvaralačku produkciju u užem smislu reči, ili darovitosti u širem smislu, takođe se postavlja pitanje da li to predstavlja poseban i značajan benefit i za pojedinca i za društvo u celini, ili, stigmom za pojedinca zbog nedovoljne podrške sistema, šire društvene zajednice i/ili neposrednog socijalnog miljea (između ostalih, i obrazovnog sistema).

U skladu sa gore navedenim, u nastavku rada, pokušaćemo da razmotrimo koje kapacitete i potencijale, u psihološkom smislu, pojedinac treba da poseduje da bi mogao da "nosi" i realizuje svoju darovitost, odnosno da korača putem ka društvenoj eliti u afirmativnom značenju tog pojma?

O darovitosti

Kada govorimo o darovitosti, u psihološkoj i pedagoškoj literaturi se može pronaći više desetina definicija kreativnosti i darovitosti, koje su nastale iz različitih teorijskih pravaca, pa usled toga među njima postoji i neusklađenost, i međusobna neusaglašenost. Međutim, većina autora i određenja pojma darovitosti naglašava izuzetan značaj intelektualnih, motivacionih i emocionalnih komponenti.

Golan (Golan, prema Kvašček, 1981) navodi različita shvatanja darovitosti. Darovitost se shvatala kao crta koja se normalno distribuira, kao sposobnost, kao intrapsihički proces, kao stil života. Opisana je kao nešto što vodi inovaciji u nauci, uspehu u umetnosti, ili novim razmišljanjima.

Značaj emocionalnih komponenti u određenju pojma darovitosti naglašen je, između ostalih autora, u radu Danijela Golemana. Goleman (Goleman, 2002) govori o društvenoj kreativnosti, određujući je kao umetnost međusobnog odnosa koja utiče na uspeh odnosa sa drugima. Ove društvene veštine omogućavaju da čovek oblikuje određeni odnos, da podstakne i nadahne druge, i da upravlja i svojim i tuđim emocijama. Nedostatak ovih veština, po Golemanu, predstavlja uzrok što i intelektualno najuspešniji podbacuju u odnosima sa drugim ljudima i postaju arogantni, neomiljeni i neosetljivi.

Renzulijev trijadni model darovitosti (prema Kevereski, 2007) darovitost predstavlja kao sklop tri fundamentalne psihološke osobine i to: visoke intelektualne sposobnosti, kreativnost i motivacija. Menksovo nadopunjavanje ovog modela podrazumeva da se model efikasno može

realizovati isključivo u interakcijskom odnosu sa porodicom, školom, vršnjacima kao i drugim faktorima socijalizacije, što ovom modelu daje posebnu pedagošku, psihološku i socijalizacijsku dimenziju.

Jedna od danas najprihvaćenijih definicija darovitosti određuje se preko postignuća. U pitanju je Korenova definicija darovitosti (Čudina-Obradović, M., 1990, prema Grandić, Letić, 2007) koja glasi:

"Darovitost je svojevrsan sklop osobina (sposobnost, motivacija i kreativnost) koji omogućuje pojedincu da postiže izrazito natprosečan rezultat u nekom domenu ljudske delatnosti, a taj produkt se može prepoznati kao novi originalan doprinos toj oblasti."

Ovakvo određenje darovitosti upućuje na činjenicu da nije dovoljno samo posedovanje visokih sposobnosti da bismo govorili o darovitosti, već je neophodno posedovati i motivaciju za učenje, kao i slobodan i maštovit pristup u primeni tog stečenog znanja (Grandić, Letić, 2007). U skladu sa ovim određenjem darovitosti, u nastavku rada razmotrićemo ulogu i značaj motivacije, sa aspekta razmatranja motiva postignuća.

Motiv postignuća: stepen razvijenosti i struktura

Veliki broj autora (Renzulli, 1986, Csikszentmihalyi, Rathunde, Whalen, 1993, prema Altras, 2006), u razmatranju faktora koji utiču na ispoljavanje visokih intelektualnih sposobnosti, smatraju da je veoma značajna uloga motivacije. Po ovim autorima, visok nivo posvećenosti zadatku, odnosno motiv postignuća, jeste suštinski preduslov realizacije kapaciteta za darovitost.

Da bi bolje i jasnije razmotrili motiv postignuća kao suštinski preduslov za realizaciju kapaciteta za darovitost, u ovom delu rada ćemo razmotriti strukturu ovog motiva, a u skladu sa rezultatima dosadašnjih istraživanja.

Po Meklilendu (McClelland, Atkinson i sar., 1953), motiv postignuća predstavlja složenu motivacionu dispoziciju sastavljenu od dve komponente: tendenciju osobe ka postavljanju ciljeva i takmičenje sa drugima.

U novijim istraživanjima motiva postignuća realizovanim u našoj zemlji (Franceško, Mihić, Bala, 2002), autori su izdvojili četiri komponente nivoa postignuća, i to: takmičenje sa drugim ljudima, istrajnost u ostvarivanju cilja, ostvarivanje cilja kao izvor zadovoljstva i orijentacija ka planiranju. U skladu sa dobijenim rezultatima, autori smatraju da postoje dve osnovne i dve izdvojene komponente motiva postignuća. Dve osnovne komponente motiva postignuća su takmičenje sa drugim ljudima i postizanje cilja kao izvor zadovoljstva,

a dve druge izdvojene komponente su instrumentalne osobine ili oblici ponašanja koje osoba razvija kako bi bila uspešna u takmičenju sa drugim ljudima i/ili u ostvarivanju ciljeva kao izvor zadovoljstva, i te druge dve izdvojene instrumentalne osobine su istrajnost i planiranje (Salaj-Franceško, Kodžopeljić, Mihić, 2002). U skladu sa ovim istraživanjima, autori smatraju da u ispitivanju motiva postignuća nije dovoljno samo utvrditi stepen razvijenosti, već i strukturu motiva postignuća. Takođe, smatraju da razlike u strukturi motiva postignuća velikim delom ukazuju da li je kod osobe razvijena samo želja ka postignuću (želja da se bude uspešan u takmičenju sa drugim ljudima i da se ostvare ciljev kao izvor zadovoljstva), ili osoba ima "sposobnost" da bude uspešna (upornost, istrajnost, orijentacija ka planiranju).

Značaj razvoja ovog motiva ne odnosi se samo na značaj koji ima za pojedinca i njegov razvoj, već razvoj ovog motiva kod pojedinaca dalje utiče na razvoj i prosperitet društva u celini (Salaj-Franceško, Kodžopeljić, Mihić, 2002). Ovde dolazimo do razmatranja nivoa i strukture motiva postignuća, darovitosti i društvene elite.

Po svojoj prirodi, motiv postignuća spada u kategoriju socijalnih motiva, što znači da je on u najvećoj meri rezultat procesa socijalizacije. U teoriji Meklilenda, naglašena je interakcija između socijalnih faktora u razvoju i strukturi ove motivacione dispozicije. Po ovoj teoriji, socijalni faktori (kultura, društvene vrednosti, porodica, škola itd), u značajnoj meri utiču na stepen razvoja motiva postignuća kod individue.

U skladu sa značajem razvoja nivoa postignuća i njegove strukture, kako za pojedinca, tako i za širu društvenu zajednicu, a uvažavajući značaj socijalizacije, nameće potreba da se naglasi i razmatra uloga i značaj socijalnih faktora. Dakle, rana identifikacija darovitih, koju slede programi podrške i razvoja darovitih, kako kroz institucije (škola), tako i u porodici, od izuzetnog su značaja. U tom kontekstu, u okviru svakog od faktora socijalizacije, treba voditi računa o obrazovnim potrebama, kognitivnom funkcionisanju darovitih, njihovom emocionalnom potpornom sklopu i njihovoj motivaciji.

Doprinos ovog rada može biti u osvetljavanju strukture, a ne samo izraženosti motiva postignuća. Dakle, nije dovoljno samo da neko želi da bude uspešan, da ostvari svoje ciljeve i da u tome pronađe satisfakciju. Pored toga, neophodno je da osoba bude uporna, istrajna, da planira ciljeve koje želi da postigne. U tom smislu, razvojem ovih sposobnosti, koje predstavljaju de strukture motiva postignuća, moguće je približiti se potrebi (ili idealu) da daroviti čine deo društvene elite.

Literatura:

- Altras, A. (2006). *Darovitost i podbacivanje*. Beograd: Institut za psihologiju, Pančevo: Mali Nemo, Beograd: Centar za primenjenu psihologiju Društva psihologa Srbije.
- Azinović, V. *Nove elite*. Preuzeto 17.12.2009. god sa <http://www.danas.org/content/article/1048956.html>
- Franceško, M., Mihić, V., Bala, G. (2002) Struktura motiva postignuća merena skalom MOP2002, *Ličnost u višekulturnom društvu*. Novi Sad: Zbornik Odseka za psihologiju Filozofskog fakulteta.
- Goleman, D. (2002). *Emocionalna inteligencija*. Beograd: Geopoetika.
- Grandić, R., Letić, M.(2007). Darovitost – dar ili kazna, *Zbornik br. 14* (184-198). Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača "Mihailo Palov".
- Jevtović, Z., Aracki, Z. *Medijski uticaj, političke elite i društvena moć u Srbiji na početku 21. veka*. Preuzeto 17.12.2009. god. sa <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/medijski-uticaji-politicke-elite-i-drustvena-moc-u-srbiji-na-pocetku-21-veka.html?alphabet=>
- Kevereski, Lj. (2007). Teorijsko-empirijske elaboracije koncentracije talenta u svetlu Renculijevog, Gardnerovog i Stenbergovog modela darovitosti. *Zbornik br. 14* (256-284). Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača "Mihailo Palov".
- Koenen-Iter, Ž. (2005). *Sociologija elita*. Beograd: Clio.
- Kvašček, R. (1981). *Psihologija stvaralaštva*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Marković, Ž.D. (2007). Društveni razvoj, daroviti, društvena elita. *Zbornik br.13* (328-339). Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača "Mihajlo Palov".
- McClelland, D.C. Atkinson, J.W., Clark, R.A., Lowell, E.L. (1953) *The Achievement motive*, New York: Appleton-Century Crofts.
- Renzulli, J. (1986). The three ring conception of giftedness: A developmental model for creative productivity. In R.J. Sternberg&J.E.Davidsin (eds.), *Conception of giftedness* (53-92). New York: Cambridge University Press.
- Salaj-Franceško, M. L., Kodžopeljić, J. S., & Mihić, V. (2002). Neki socio-demografski i psihološki korelati motiva postignuća. *Psihologija*, 35(1-2), 65-79. Beograd: Društvo psihologa Srbije.

Tanja Nedimović

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov"
Vršac

Motive Structure of Achievement, Giftedness and Social Elite

Abstract: The paper considers the role and importance of the motive of achievement which can “lead” the gifted to social elite (elites). The importance has been considered not only of the level of expressiveness, but also of the importance of the differences in the structure of achievement motive. The differences in the structure can show not only to whether a person has developed a need for achievement (a desire to be successful in competing with others and to achieve aims as a source of pleasure) but also to whether a person has an “ability” to be successful (persistence, orientation towards planning...).

Key words: social elite, structure of achievement motive, giftedness.

